

Kansalaisaloite eläkeindeksistä tuli ja meni – mitä voimme oppia?

MAURI KOTAMÄKI

Kansalaisaloite työeläkeindeksin palauttamisesta palkkatasoindexiksi jätettiin vuoden 2015 jälkipuoliskolla. Esitys ylitti 50 000 allekirjoittaneen kriittisen rajan, ja puolen vuoden määräajan umpeutuessa aloitteella oli liki 85 000 allekirjoittajaa. Esityksen keskeinen sisältö oli muuttaa työeläkekeitä vuosittain korottava indeksi nykyisestä täysin palkansaajien keskimääräistä ansiokehitystä seuraavaan indeksiin. Nykyindeksissä kuluttajahintojen paino on 80 prosenttia ja palkkojen 20 prosenttia.

Aloite eläkeindeksistä on toistaiseksi kolmanneksi eniten allekirjoituksia kerännyt kansalaisaloite, joka on toimitettu eduskuntaan. Allekirjoittajien suuri määrä on signaali siitä, että eläkeläisten toimeentulo koetaan tärkeäksi ja asiasta kannetaan suurta huolta.

Aloitteen ympärillä käytiin vilkas keskustelu ja asioita käsiteltiin hyvin laaja-alaisesti. Julkinen keskustelu on saattanut sivustaseuraajasta näyttäytyä hieman epäselvänä ja poukkoilevana.

Tämä keskustelu oli tärkeä käydä viimeistään nyt, ja uusi kansalaisaloitepalvelu antoi sille oivan lähtökohdan. Eläkeläisten toimeentulo ja köyhyys ovat yhteiskunnallisesti tärkeitä asioita, ja niitä tulee pitää jatkuvasti esillä. Myös 1990-luvun lopussa tehty eläkeindeksin taittaminen herättää edelleen närrää – ja indeksialoitteen kautta oli mahdollista vähentää pinnan alla muhivaa painetta.

Aloite ei lopulta voittanut taakseen riittävää määrää kansanedustajia, ja asian käsittely päättyi eduskunnassa maaliskuussa 2017.

Kansalaisaloitteen perusteluissa mainittiin lukuisia tavoitteita. Perusteluissa todetaan muun muassa, että indeksin vahvistaminen 1) parantaa ostovoimaa, 2) lieventää eläkeläisköyhyyttä, 3) elvyttää kansantaloutta ja 4) nostaa itsetuntoa ja alentaa sekä toimeentulo- että asumistukimenoja.

Lopuksi vielä todetaan, että ”muutoksen kustannukset ovat marginaaliset”.

Vanha kansanviisaus sanoo, että jos jokin vaikuttaa olevan liian hyvää ollakseen totta, se todennäköisesti on.

Myös taloustieteilijän hälytyskellojen pitäisi soida. Niin sanotun Tinbergenin säännön¹ mukaan parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen pääsee, kun politiikan tavoitteita on korkeintaan yhtä monta kuin politiikan välineitä. Tässä yhteydessä on selvästi erotettavissa ainakin kolme melko erillistä tavoitetta, mutta vain yksi väline.

Tässä kirjoituksessa käyn läpi kansalaisaloitteen perusteluissa esitettyjen väitteiden oikeellisuutta sekä taloustieteellisen tutkimuksen että erilaisten laskelmien kautta. Tulen argumentoimaan, että aloitteen perusteluissa on huomattavia epätarkkuuksia tai peräti virheitä. Nämä virheet toistuivat julkisuudessa koko kansalaisaloitteen ”kampanjan” ajan.

Kirjoitukseni keskeinen motivaatio on osoittaa mahdollisimman selkeästi asiaan liittyvät asiavirheet ja väärät käsitykset, jotta ne voitaisiin tulevaisuudessa jättää pois palkkaindeksiin liittyvästä tärkeästä keskustelusta ja keskittyä olennaiseen.

Aluksi käyn läpi laskelmien kautta, mitä tiedetään eläkeindeksin korottamisen taloudellisista vaikutuksista. Seuraavassa luvussa käyn läpi yksi kerrallaan palkkaindeksiin liitetyt virheelliset väitteet ja pyrin perustelemaan argumenttini mahdollisimman läpinäkyvästi ja selkeästi. Viimeisessä luvussa luodaan katse tulevaan.

¹ Tinbergenin sääntö on nimetty hollantilaisen taloustieteilijän Jan Tinbergenin mukaan. Hän voitti ensimmäisen taloustieteen Nobel-palkinnon vuonna 1969 yhdessä norjalaisen Ragnar Frischin kanssa.

Työeläkeindeksin korottamisen taloudellisista vaikutuksista

Hieman syvällisempiä ja teknisesti uskottavia laskelmia työeläkeindeksin sitomisesta palkkatasoon ovat viime aikoina tehneet ainakin Eläketurvakeskuksen Mikko Sankala (2016) ja Etlan tutkijat Jukka Lassila, Niku Määttänen ja Tarmo Valkonen (2016). Periaatteessa laskelmien teko on helppoa – verrataan pitkän aikavälin laskentamallissa nykytilaa (”perusskenaario”) uudistuksen mukaiseen tilaan (”reformiskenaario”). Perus- ja reformiskenaarioiden välinen erotus eri muuttujissa kertoo uudistuksen taloudellisen vaikutuksen. Käytännössä laadullisesti paras laskelma vaatii kuitenkin taakseen jokseenkin raskaan laskentakehikon; Etlä käyttää limittäisten sukupolvien FOG-malliaan ja Eläketurvakeskus pitkän aikavälin laskentamalliaan.

Sekä Sankalan (2016) että Lassilan ja kumppaneiden (2016) tulokset ovat samansuuntaisia. Käydään ne lyhyesti läpi seuraavassa.

Sankalan (2016) laskelma

Sankalan laskelmat perustuvat ETK:n uusimpiin, vuoden 2016 syksyllä julkaistuihin pitkän aikavälin laskentaoletuksiin (ks. Tikanmäki & al. 2016). Eläkkeiden rahoituksen kannalta keskeisimmät parametrit ovat ansiotason reaalin kasvu sekä eläkevarojen reaalin tuotto, jotka ovat samassa järjestyksessä 1,5 prosenttia ja 3,5 prosenttia pitkällä aikavälillä.

Luonnollisesti työeläkeindeksin korottaminen nostaisi keskimääräisiä työeläketasoja, hyvin pitkällä aikavälillä jopa 17 prosentilla verrattuna peruslaskelmaan. Mitä kauemmin on eläkkeellä, sitä suuremman rahallisen hyödyn uudistuksesta saa. Keskimääräisen eläkkeen suhde keskiansioon kasvaisi noin kahdeksalla prosenttiyksiköllä. Erityisesti ikäryhmien välisen tulojaon kannalta on tärkeä huomata, että eläkemenon palkkasummasuhde kasvaisi pitkällä aikavälillä noin 6 prosenttiyksikköä, jolloin eläkemaksuja pitäisi korottaa suurin piirtein samalla määrällä, mikäli eläkerahastointi haluttaisiin pitää tasapainossa.

Sankalan laskelmassa käydään läpi kaksi tapaa rahoittaa uudistus työntekijän eläkelain piirissä: 1) eläkerahastojen ja niiden tuottojen kautta pitäen maksutaso mahdollisimman pitkään ennallaan ja 2) korottamalla eläkemaksua pitäen rahastointisäännöt entisellään.

Ensimmäisessä kohdassa eli eläkerahastoja ja

niiden tuottoja sovittua nopeammin kuluttamalla eläkerahastot olisi kulutettu loppuun arviolta 2060-luvun puolivälissä, jonka jälkeen eläkemaksua pitäisi korottaa hyvin nopeasti ja jyrkästi, noin 10 prosenttiyksiköllä. Eläkemaksu nousisi siis perusskenaarion vähän alle 27 prosentista uudistusskenaarion yli 36 prosenttiin. Toisessa kohdassa eli kustannusten peittämisellä eläkemaksua korottamalla pitäisi eläkemaksua korottaa tasaisesti, pitkällä aikavälillä liki 5 prosenttiyksiköllä.

Eläkeindeksin palauttaminen palkkaindeksiksi on kiistämättä tulonsiirto nuoremmilta ikäpolvilta nykyeläkeläisille. Mutta millä tavalla? Sankalan maksutasoa sopeuttavien laskelmien mukaan suurimpia voittajia olisivat 1950- ja 1960-luvulla syntyneet ikäluokat, jos kohta kaikki syntymävuoteen 1991 asti voittaisivat eläketulon- ja eläkemaksujen nettovaikutuksella mitaten. Sen jälkeen syntyneet joutuisivat maksajan rooliin.

Lassilan ja kumppaneiden (2016) laskelma

Etlan limittäisten sukupolvien malli eli FOG-malli, toisin kuin ETK:n pitkän aikavälin laskentamalli, on dynaaminen yleisen tasapainon laskentamalli. Mallissa on siis takaisinkytkentöjä erilaisen muuttujien välillä. Esimerkiksi eläkemaksun muutos vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen, jolla on puolestaan vaikutusta hintoihin ja tuotantoon, jolla taas on vaikutusta moniin taloudellisiin suureisiin ja yksilön toimintaan.

Myös Lassilan ja kumppaneiden laskelmassa käydään läpi edellä mainitut kaksi tapaa rahoittaa uudistus: 1) eläkerahastojen ja niiden tuottojen kautta pitäen maksutaso mahdollisimman pitkään ennallaan ja 2) korottamalla eläkemaksua pitäen rahastointisäännöt entisellään.

Ensimmäisessä kohdassa eläkerahastoja puretaan vähitellen ja maksutaso pyritään pitämään entisellään mahdollisimman pitkään. Alkuvaiheessa yksityinen kulutus nouseekin merkittävästi, noin 5 prosentilla, ja samoin valtion verotulot kasvavat aina 2050-luvulle saakka. Eläkerahastot kuitenkin ehtyvät arviolta 2050-luvulla, jonka jälkeen työeläkemaksua on nostettava hyvin nopeasti yli 10 prosenttiyksiköllä.

Toisessa kohdassa, eli kun rahastointisäännöt pidetään ennallaan ja eläkemaksun annetaan sopeutua, eläkeläiset kasvattavat etenkin uudistuksen alkuvaiheessa kulutustaan. Huolimatta palkansaajien käytettävissä olevien tulojen alenemisestä eläkemaksun korotuksen vuoksi, kokonaiskulutus kasvaa alkuvaiheessa liki kolmella prosen-

tilla ja sitä kautta myös valtion verotulokertymä kasvaa.

Usein se, mikä menee ylös, tulee myös ennen pitkää alas. Ajan myötä indeksikorotuksen kustannusvaikutus kumuloituu, mikä pakottaa eläkemaksukorotuksiin. Tämä puolestaan näkyy pitemmän päälle palkansaajien käytettävissä olevien tulojen pienenemisenä ja lopulta yksityinen kulutus valahtaa negatiiviseksi suhteessa perusuraan. Vuoteen 2067 mennessä eläkemaksua on nostettava yli 7 prosenttiyksiköllä ja siitä huolimatta julkisen velan bkt-suhde nousee merkittävästi. Lopulta oikein pitkällä aikavälillä ollaan tilanteessa, jossa velka ja kokonaisveroaste on noussut merkittävästi, kun taas yksityinen kulutus ja palkkataso on laskenut.

Ikäluokkien tulonjakoon liittyvät tulokset ovat hyvin saman suuntaisia kuin Sankalan saamat tulokset. Kun maksujen annetaan joustaa ja pidetään rahastointisäännöt ennallaan, suurimpia voittajia olisivat 1940- ja 1950-luvuilla syntyneet ikäluokat. Ikäluokan kulutuksella mitattuna vuosittain vaihteen jälkeen syntyneet ikäluokat jäisivät nettomääräisesti häviölle.

Yhteenvetona todettakoon, että sekä Sankala että Lassila ja kumppanit ovat erilaisilla laskentamalleilla, hieman erilaisilla oletuksilla ja riippumattomasti päätyneet hyvin samankaltaisiin johtopäätöksiin. Mikko Kautto (2015) summeeraa ETK:n blogissa hyvin tämän lopputuloksen: ”Valitettavasti eläkkeiden tasoa ei voi nostaa ilman, että se maksaa.”

On toki huomattava, että pitkälle tulevaisuuteen ulottuviin laskelmiin liittyy epävarmuutta niin suuntaan kuin toiseenkin. Epävarmuudesta johtuen laskelmia ei pidä tulkita kirjaimellisesti, mutta tosissaan ne on syytä ottaa. Koherentti laskentakehikko pitää huolen, että eri muuttujien yhteydet pysyvät loogisina. Laskentakehikot antavat epävarmuuksista huolimatta täsmällisimmän mahdollisen kuvan muutoksen vaikutuksista. Siksi ne ovat hyödyllisiä päätöksenteon apuvälineitä myös tässä tapauksessa.

Faktat työeläkeindeksin korotusten perustelun takana

Kansalaisaloitteessa eläkeindeksin sitomista yksi yhteen palkkatasoon perusteltiin monilla argumenteilla, joista useimmat osoittautuvat tarkem-

massa tarkastelussa horjuviksi.² Seuraavassa tarkastelen perusteluita yksi kerrallaan.

Perustelu ostovoimasta

Aloitteessa todetaan seuraavasti:

Nykyinen työeläkeindeksi eli ns. taitettu indeksi ei kykene ylläpitämään työeläkkeen ostovoimaa elintason noustessa.

Määritelmällisesti ostovoima pysyy yllä silloin, kun etuus tai palkka nousee samaa vauhtia hintatason kanssa. Nykyinen työeläkeindeksi on sidottu 80-prosenttisesti kuluttajahintoihin ja 20-prosenttisesti ansiotason kehitykseen, joten itse asiassa työeläkeindeksin perusteella ostovoima kasvaa hieman, koska tavallisesti ansiotaso kehittyy hieman kuluttajahintoja nopeammin.

On toki totta, että maksussa olevat työeläkkeet kasvavat tavallisesti hitaammin kuin keskimääräinen ansiotaso, eli maksussa olevat työeläkkeet jäävät ajan myötä jälkeen keskimääräisestä ansiotasosta. Mutta se on eri asia kuin esittää, ettei ostovoima säilyisi.

Se, kuuluisiko eläkkeiden nousta samaa tahtia palkkatasoon kanssa, on oma, sinänsä tärkeä keskustelunsa. Mutta sillä ei ole suoranaisesti paljoakaan tekemistä ostovoiman kasvun kanssa.

Perustelu eläkeläisköyhyydestä

Kansalaisaloitteen alaluvussa puhutaan ”köyhyyskierteen ehkäisystä”. Sisällöstä ei lähdeviitteiden puutteen takia pysty tarkemmin päättelemään, mistä on kyse, mutta aloitteen valmistelun taustalta löytyy muistio, jossa lukuja on jonkin verran avattu (ks. Suomen Senioriliike, 2016).

Muistiossa todetaan seuraavasti (s. 6):

Kun eläkkeen lähtötaso on alhainen, ja kun indeksi ei sitä asianmukaisesti suojaa, niin eläkeläisköyhtyminen kärjistyy. Lähes kolmasosa eläkeläisistä elää EU:n määrittämän köyhyysrajan (60 % mediaanitulosta) alla. Yhden hengen kotitaloudessa se on tällä hetkellä 1 190 euro kuukaudessa.

Kaikki takuueläkettä ja pelkkää kansaneläkettä saavat elävät köyhyysrajan alla. Työeläkeläistä yli 330 000 eli 25 % elää alle köyhyysrajan olevilla eläkkeillä. Vieläkin suurempi joukko sinnittelee aivan köyhyysrajan pinnassa ja taitettu indeksi ”upottaa” heitä koko ajan sen alle.

Luvut viittaavat ilmeisesti yksittäisten eläkeläisten bruttotuloihin. Muistiossa kuitenkin viitataan

² Perustelut löytyvät osoitteesta <https://www.kansalaisaloite.fi/filaloite/1591>.

köyhyysrajan (1 190 €/kk) osalta käytettävissä oleviin tuloihin eli tuloihin, joista on vähennetty verot ja huomioitu tulonsiirrot ja muut tulot. Näissä on kuitenkin kyse kahdesta eri asiasta. Luvut eivät ole samaa paria, eivätkä ne käy yhteen minkään tavanomaisesti köyhyyttä mittaavien lukujen kanssa.

Yksittäisten eläkeläisten työeläkkeiden bruttomäärien suhteuttaminen yhden hengen kotitalouden käytettävissä oleviin tuloihin on kuin omenoiden ja appelsiinien vertaamista keskenään.

Sekä tutkijoiden että virkamiehistön vakiintuneiden tapojen mukaan pienituloisuutta – eli suhteellista köyhyyttä – mitataan tavallisesti kotitaloustasolla ja käytettävissä olevien tulojen mukaisesti. Ei siis yksilötasolla ja kapeasti määriteltyjen bruttotulojen mukaan, niin kuin kansalaisaloitteessa tehdään.

Näitä kotitalouskohtaisesti skaalattuja tuloja suhteutetaan yleensä 60 prosenttiin kaikkien kotitalouksien mediaanitulosta, ja jos yksittäinen kotitalous jää alle tämän rajan, se luokitellaan pienituloiseksi.

Pari esimerkkiä lienee paikallaan.

Yksin asuvalla henkilöllä saattaa olla matala työeläke, mutta syystä tai toisesta mittava varallisuus, josta hän saa pääomatuloja. Kansalaisaloitteen laskentatavan mukaan tämä henkilö luokitellaan pienituloiseksi, vaikka todellisuudessa hän saattaa näyttäytyä tulonjakotilastoissa korkeatuloisena.

Samoin esimerkiksi parisuhteessa elävien tapauksessa toisella henkilöllä saattaa olla matala eläke, mutta kotitalouden kokonaistulot voivat nousta hyvinkin korkeiksi, koska toisella puoliskolla on korkea eläke. Kansalaisaloitteen laskentatavan mukaan kotitalouden yksi henkilö luokitellaan nyt pienituloiseksi.

Edellä sanotun perusteella on myös selvää, että virke ”[k]aikki takuueläkettä ja pelkkää kansaneläkettä saavat elävät köyhyysrajan alla” ei pidä paikkaansa. On mahdollista, että pelkkää takuu- tai kansaneläkettä saavan puolison tulot ovat niin korkeat, ettei köyhyysraja alitu. On myös mahdollista (joskin harvinaista), että tällaisella henkilöllä on mittavat pääomatulot.

Hämmentäväksi kansalaisaloitteessa käytettyjen lukujen valinnan tekee se, että yleisesti käytettyihin määritelmiin perustuvat tilastot ovat kaikkien saatavilla Tilastokeskuksen kotisivuilla.³ Kan-

salaisaloitteessa viitataan suoraan köyhyysrajaan ja köyhyysrajan alapuolella oleviin työeläkeläisiin – miksi ei sitten käytetä Tilastokeskuksen selkeitä ja ymmärrettäviä lukuja?

Miltä eläkeläisköyhyys sitten näyttää, kun katsotaan sisäisesti konsistentteja lukuja, joissa on huomioitu edellä mainitut puutteet?

Uusimman eli vuoden 2015 tilastoaineiston mukaan pienituloisten eläkeläisten lukumäärä on 174 000 henkilöä. Pienituloisuus- eli köyhyysaste oli 13,0 prosenttia Tilastokeskuksen tulonjakotilaston mukaisesti. Luku on liki puolet pienempi kuin indeksimuutoksen puolustajien käyttämä luku 330 000 (ks. Suomen Senioriliike, 2016). Mainittakoon vielä, että Tilastokeskuksen luvussa ovat mukana kaikki eläkeläiset eivätkä ainoastaan työeläkeläiset.

Kun eläkeläisköyhyyttä tarkastellaan ja ongelmaa pyritään ratkaisemaan, väärin raportoیدut luvut vaikeuttavat asian mittaluokan tulkintaa ja altistavat virhepäätelmille.

Siitä huolimatta on *mahdollista*, että vaikka luvut olisivat väärin, niin itse toimenpide *voisi* olla hyvää köyhyden lievitystä.

Eläkeindeksin korotus kasvattaa eläkeläisten tuloja ja siten ainakin jossain määrin vähentää köyhyyttä – lähinnä siis niiden henkilöiden kohdalla, jotka ovat lähellä köyhyysrajaa. Mutta vaikka jokin toimenpide jossain määrin vähentäisi suhteellista köyhyyttä, ei se välttämättä tarkoita, että toimenpide on hyvä tai järkevä.

Teimme Nordean ekonomistin Olli Kärkkäisen kanssa analyysin, jossa vertailimme yksityiskohtaista mikrotason aineistoa hyväksi käyttäen eläkeindeksin korotuksen (eli käytännössä työeläkkeiden korotuksen) vaikutuksia julkistaloudellisesti yhtä suuren takuueläkkeen tai kansaneläkkeen korotukseen (ks. Kotamäki & Kärkkäinen 2017). Tulos on kirkas: työeläkeindeksin korotus on huomosti köyhyyttä vähentävää politiikkaa verrattuna kansaneläkkeen täyden määrän korottamiseen puhumattakaan takuueläkkeen korotuksesta. Syynä on eläkeindeksin suuri vuotovaikutus. Se nostaa eläkeläisiä köyhyysrajan yläpuolelle loppujen lopuksi aika vähän. Samalla suurin osa kustannuksista valuu suurta työeläkettä nauttiville, jolloin uudistus kohdentuu huomosti aidosti köyhille.

Uudistuksen köyhyyttä lieventävät vaikutukset olisivat siis marginaaliset. Ylipäättänsä köyhyiden esiin nostaminen työeläkeindeksin korotuksen yhteydessä on harhaanjohtavaa, koska vaikutus on niin pieni. Toimenpiteenä korotus on myös

³ Esimerkiksi Tilastokeskuksen tulonjakotilasto (<http://tilastokeskus.fi/til/tjt/index.html>), tietokantataulukko 016.

osittain regressiivinen siinä mielessä, että Kelan eläkkeiden varassa olevat eivät saisi korotusta koko eläkkeeseensä (ainoastaan työeläkkeeseen), kun taas suurituloisen eläkeläinen saisi.

Tilastoihin liittyvän viestinnän korjaaminen ei siis muuta sitä tosiseikkaa, että eläkeläisköyhyydestä puhuminen eläkeindeksin korottamisen yhteydessä on harhaanjohtavaa. Jos eläkeläisköyhyyttä todella halutaan hoitaa, fokus kannattaa kohdistaa muihin etuuksiin.

Perustelu elvytyksestä

Aloitteessa väitetään seuraavaa:

Kansantaloutta elvyttävä vaikutus - Indeksien palauttamisella palkkatuloindeksiksi eläkeläisten ostovoima lisääntyy ja sillä on positiivinen vaikutus varsinkin kotimarkkinateollisuudelle ja palveluille. Valtion ja kuntien verotulot kasvavat, ja eläkkeensaajien asumistuki- ja toimeentulotukimenot vähenevät. Työeläkkeiden maksumuutoksi ei tarvita verovaroja, vaan rahat saadaan eläkeyhtiöiden sijoitustuotoista, joista yli 70 % tulee ulkomaisista sijoituksista.

Lisäksi sekä julkisessa keskustelussa että jo edellä mainitussa aloitteen perustelujen esittelevässä taustamuistiossa (Suomen Senioriliike, 2016) on väitetty, että "[t]yöeläkkeiden korotus olisi itse asiassa kustannustehokkainta elvytystä".

On tietysti selvää, että uudistuksen jälkeen eläkeläisten ostovoima lisääntyisi ja sillä mahdollisesti voisi olla myös joissain tapauksissa kotimaista kysyntää lisäävä vaikutus.

Mutta ajatus siitä, että tämänkaltaisen puhtaasti eläkepoliittinen eli rakennepoliittinen toimenpide olisi "kustannustehokkainta" elvytystä on taloustieteen näkökulmasta hurja. Asiaa sivutaan myös Lassilan ja kumppaneiden (2016) muistiossa sekä Niku Määttänen (2016) selkeässä blogikirjoituksessa.

Suhdannepoliittikka on määritelmällisesti suhdanteiden tasoittamista. Perinteinen finanssipoliittinen malli on, että laskusuhdanteessa alennetaan veroja tai lisätään julkisia menoja. Noususuhdanteessa toimitaan päinvastoin. Ketterintä aktiivista finanssipoliittikkaa on mahdollisimman nopeiden toimenpiteiden säätäminen esimerkiksi verotuksen kautta. Hitaammin valmisteltävien muutosten kanssa käy helposti niin, että suhdannetilanne ehtii muuttua ennen kuin jokin toimenpide astuu voimaan. Elvyttävä finanssipoliittikka noususuhdanteessa on huonoa suhdannepoliittikkaa.

Korkeamman eläkeindeksin olemassaolo ei tietenkään ole suhdannepoliittikkaa. Uudistus sääde-

tään kerran, ja sen jälkeen se on olemassa pysyvästi. Se ei siis itsessään tasaa suhdanteita eikä ole aktiivista suhdannepoliittikkaa.

Toki voisi ajatella, että indeksimuutoksen säätämisen ajoitus elvyttää taloutta, koska indeksimuutos tulee voimaan taantumien aikana. Jälkikäteen on kuitenkin helppo todeta, että pieleen olisi mennyt. Indeksimuutos olisi tullut voimaan niin, että eläkkeitä olisi ensi kertaa korotettu uudella indeksillä vuoden 2018 alussa. Ainakin nykytilan valossa elämme Suomessa korkeasuhdannetta nyt ja myös ensi vuonna, joten talouden aktiivinen elvyttäminen nyt, johon eläkeindeksin korotus olisi siis johtanut, olisi huonoa suhdannepoliittikkaa. Noususuhdanteessa julkista taloutta tulisi sopeuttaa ja luoda liikkumatilaa seuraavan taantumien varalle.

Jos hypoteettisesti ajatellen ajoitus olisikin osunut kohdalleen, niin toimenpide olisi *silti* ollut tehoton. Niku Määttänen huomauttaa blogissaan, että eläkeläisten keskimääräinen säästämisaste on keskimääräistä kansalaista korkeampi (ks. myös Tilastokeskuksen kulutustutkimus, tietokantataulukko 002), joten paljon tehokkaampaa elvytystä olisi ohjata lisätulonsiirrot väestöryhmille, jotka kuluttavat ne nopeammin.

Lähtökohtaisesti rakennepoliittikkaa pitäisi tehdä rakenteellisista syistä ja suhdannepoliittikkaa suhdannepoliittisista syistä, ja näitä kahta tulisi pyrkiä sovittamaan yhteen niin hyvin kuin mahdollista.

Perustelu uudistuksen marginaalisista kustannuksista

Aloitteessa todetaan, että "[p]alkkatasoindeksin käyttöönotto ei aiheuta työeläkemaksujen korotusta. Muutos ei myöskään pienennä eläkerahasvoja."

Aloite lupaa korkeampia eläke-etuuksia ilman kustannuksia kenellekään. Kuulostaako hyvältä? Ehkä vähän liian hyvältä ollakseen totta.

Ensimmäisessä luvussa kävin läpi sekä Etlan että ETK:n laskelmia uudistuksen taloudellisista vaikutuksista. Molemmista laskelmissa yksikantaan todettiin, että uudistuksen seurauksena eläkemaksu nousee ennemmin tai myöhemmin. Ja kun eläkemaksu sitten nousee tarkoittaa se, että sen ajan työssä olevat ikäluokat maksavat viulut.

Perustelu, että muutos ei pienentäisi eläkerahasvoja ei myöskään pidä paikkansa. Viitaten taas Etlan ja ETK:n laskelmiin, jos eläkemaksuja ei koroteta, eläkevarat loppuvat suurin piirtein 2060-lu-

vulla. Kun huomioidaan väestörakenteen muutos ja se, että indeksikorotuksen vaikutus kumuloi-tuu vuosi vuodelta lumipallon lailla, on selvää, et-tä muutos pienentäisi eläkerahastoja.

Uskottavien laskelmien perusteella, siis uudis-tuksen rahoitustavasta riippuen, joko eläkevarat loppuvat 2060-luvulla, jonka jälkeen eläkema-k-su nousee yli 10 prosenttiyksiköllä, tai sitten elä-kemaksu nousee tasaisesti ollen noin viisi pro-senttiyksikköä korkeampi kolmen vuosikymme-nen päästä.

Joko eläkemaksu nousee tai rahastoja puretaan.

On vaikea nähdä, kuinka tällainen taloudelli-nen vaikutus olisi marginaalinen. Ainakaan mi-nun marginaaliini se ei mahdu.

Lopuksi katse tulevaisuuteen

Kansalaisaloite tuli ja meni, mutta laajemmin ot-taen aloitteen aihepiiri pysynee julkisessa keskus-telussa. Hyvä niin, sillä eläkeläisten toimeentulo on tärkeä yhteiskuntapolitiittinen aihe ja se muut-tuu yhä merkittävämmäksi väestön ikääntyessä.

Kansalaisaloitteen yhteydessä esitetyt perustelut eivät kuitenkaan kestä kriittistä tarkastelua. Eri-tyisesti tärkeiden yhteiskunnallisten keskusteluiden yhteydessä tulisi pitää huolta faktojen ja niid-en tulkintojen oikeellisuudesta.

KIRJALLISUUS

- Kautto, Mikko: Kansalaisaloite työeläkkeiden indek-soinnin muuttamiseksi – ilmainen lounas? Eläketut-ka 27.11.2015. <https://elaketutka.fi/2015/11/27/kansalaisaloite-tyoelakkeiden-indeksioinnin-muut-tamiseksi-ilmainen-lounas/>
- Kotamäki, Mauri & Kärkkäinen, Olli: Mistä lääke elä-keläisköyhyyteen. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017): 5, 586–596.
- Lassila, Jukka & Määttänen, Niku & Valkonen, Tar-mo: Työeläkeindeksin palauttaminen palkkaindek-siksi tulisi kalliiksi. Muistio 51, 8.12.2016. Helsin-ki: Etna, 2016.
- Määttänen, Niku: Elvytystä Kiljusen tapaan. Akateemi-nen talousblogi 26.10.2016. <http://blog.hse-econ.fi/?p=7790>
- Tikanmäki, Heikki & Appelqvist, Jukka & Reipas,

Maailma ei ole valmis ja asiantuntijatkin erehty-vät aika ajoin. Mutta vaihtoehtoisen tiedon käyt-täminen samanarvoisena asiantuntijatiedon kans-sa on huono kehityssuunta demokratian näkökul-masta. Kuinka kansalainen osaa äänestää tai pää-töksentekijä tehdä hyviä päätöksiä, jos erilaiset mielipiteeseen perustuvat näkemykset ovat yhtä arvokkaita huolellisesti valmistellun tai tieteelli-seen metodiin nojaavien väitteiden kanssa?

Laadukkaan tiedon ja oikeiden faktojen pitämi-nen esillä ja epätiedon korjaaminen on jokaisen asiantuntijan, virkamiehen ja tutkijan vastuulla.

Eläkeläisten toimeentulon turvaamisessa työ-eläkeindeksin muokkaaminen saattaa olla tai olla olematta yksi etenemistapa. Jatkossa eläkeindek-sin muokkaamisesta olisi toivottavaa keskustella luotettavan tiedon ja täsmällisten faktojen pohjal-ta. Näin syntyy oikea kokonaiskuva, fokus pysyy olennaisessa ja päättelyketjut pysyvät loogisina.

Jos etsitään toimivaa vastausta eläkeläisten toi-meentuloon, olisi syytä keskittyä eläkeläisten toi-meentuloon kytkettyihin olennaisiin muuttujiin.

Asiantuntijatieto on arvokasta, ja yhteiskun-nan kehittämässä tarvitaan tietoon perustuvaa päätöksentekoa. Tilastoihin, analyysiin ja tutki-mukseen perustuva tieto on myös totuuden jälkei-ässä ajassa luotettavampaa kuin Stetson Harrison -menetelmällä tuotettu.

Kaarlo & Sankala, Mikko & Sihvonen, Hannu: Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat 2016. Eläketurvakeskuksen raportteja 8/2016. Hel-sinki: Eläketurvakeskus, 2016.

Sankala, Mikko: Työeläkkeiden indeksointi ansiotason kasvun perusteella. Eläketurvakeskuksen muistio (23.11.2016). <https://www.etk.fi/wp-content/up-loads/Työeläkkeiden-indeksointi-ansiotason-kas-vun-perusteella-23112016.pdf>

Suomen Senioriliike ry: Indeksimuutoksen in-fo 30.11.2016. Kansalaisaloitteen taustamuistio. <https://senioriliike-fi-bin.directo.fi/@Bin/b2be-1c9a24c4c27b571e17afd78f2d77/1515681624/application/pdf/372748/Indeksimuutoksen%20info%2030.11.2016.pdf> (luettu 8.11.2017)